

Willem Jansen

BULLETIN

Enkhuizen

Félicien Bobeldijk

Willem langs de weg

Niet ver van huis

3

Willem Jansen, Arnhem, 1926

Arnhem

Zo af en toe komt een onbekend en verrassend schilderij boven water. Het is altijd weer een moment van verwondering. Dit doek (65 – 100 cm) wat Willem in 1926 maakte is hier een voorbeeld van. Na enig zoekwerk kon de locatie worden bepaald: het is Arnhem met, stroomopwaarts gezien, de Nederrijn. Aan de overkant staat, met een flinke schoorsteen, een steenfabriek.

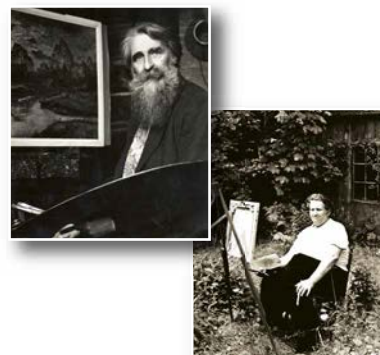
In de achtergrond is het stadscentrum te zien met de imposante torenspits van de Grote Eusebiuskerk. Links daarvan is de toren van de Kleine Eusebiuskerk afgebeeld; deze werd in 1990 gesloopt. Bij de Slag om Arnhem tijdens de Tweede Wereldoorlog stond de Grote kerk vol in de vuurlinie en werd vrijwel volledig verwoest. Alleen de kapotgeschoten toren stak nog boven de ruïnes uit. De kerk werd gerestaureerd en wordt ook wel gezien als een van de iconen van de naoorlogse wederopbouw.

Naar de reden waarom Willem de omgeving

van Arnhem bezocht kan slechts worden gegis. Mogelijk dat hij in gezelschap was van zijn goede vriend en kunstschilder Cornelis Koning. Enkele jaren eerder maakte Koning kennis met Gijsbert van Rede (1891 - 1980), een gefortuneerde kunstverzamelaar die werk van Koning aankocht. Later zou hij Koning ook een aantal jaren met een vaste jaarlijkse toelage van f. 3.000 ondersteunen. En deze Van Rede woonde in Bennekom, niet ver van Arnhem.

Zoals opgemerkt, het is een veronderstelling maar zeker wel goed mogelijk. In ieder geval nam Willem deze gelegenheid om dit boeiende uitzicht over de rivier op een hele losse vlotte manier op het doek te zetten.

Een jaar of tien later zou hij, samen met Chris, de rivier nog menigmaal vastleggen; maar dan enkele tientallen kilometers stroomafwaarts wanneer het gezin in Elst woont. De achtertuin vrijwel grenzend aan het stromende water van de rivier.

Kiezen

Chris of Willem? Soms wordt die vraag gesteld. Wie vind je beter? Wie heeft er mooier werk gemaakt? Alsof het een wedstrijd is. In het atelier aan de Westzaanse J.J. Allanstraat, waar vader en zoon bijna rug aan rug zaten te werken, bestond bij mijn weten geen wedstrijd. De plek waar hun creativiteit zijn weg zocht op het doek of papier noemden ze 't Hemeltje. Ondanks de zachtaardigheid van beiden zal er vast wel eens een onvertogen woord zijn gevallen. Misschien klonken die minder hard tegen de achtergrond van de klassieke muziek die meestal te horen was.

Je kunt je zoveel jaar later makkelijk verliezen in speculaties en veronderstellingen. Misschien dit of wellicht dat. Sommige dingen weten we gewoon niet of kunnen we niet meer achterhalen. Toch neemt onze kennis over de kunstschilder Willem Jansen en zijn gezin elk jaar weer toe. We doen ontdekkingen, leggen verbanden, vinden antwoorden op vragen die al lang rondspoken in ons hoofd, alleen; wie de beste is blijft een vraag waar we het antwoord altijd op schuldig zullen blijven.

Van de Voorzitter

Chris had een andere stijl dan zijn vader en leermeester. Hij maakte kunstwerken waar ik met plezier naar kijk. En pappa; de geschoolde broodschilder met artistieke aspiraties en technische vaardigheden, die verschaft evenzeer genoeg.

Onze samenleving staat bol van de competitie. In televisieprogramma's bepalen jury's, kijkers of de deelnemers zelf wie er afvallen. In de economie heerst de survival of the fittest. We wedijveren, strijden, rivaliseren en de zachte krachten delven in veel gevallen het onderspit. Willem was geen Chris, zoals dat andersom ook gold. Ze waren uniek, maar net als ieder van ons beperkt door tekortkomingen, omstandigheden en tegenslag.

Desondanks hebben ze een erfenis nagelaten waar wij met plezier naar kijken en waar de Willem Jansen Stichting zijn uiterste best voor doet om de verhalen en de werken voor de toekomst te bewaren. En ja, zonder onze achterban kunnen we dat niet. Daarom hopen we samen met u aan een nieuw jaar te kunnen beginnen. Dat 2025 op verschillende gebieden iets goeds moge brengen. Ik wens het u en de wereld toe.

Arjen van Ginkel
Voorzitter Willem Jansen Stichting

Enkhuizen

Een tekening wordt vanzelfsprekend interessanter wanneer bekend is welk tafereel is afgebeeld. Vaak annoteerden Willem of Chris dit wel op hun werk. Maar niet altijd. Doorgaans lukt het dan toch nog wel de plek te herkennen. Soms blijft het echter een raadsel en wordt onderzoek gedaan om een werkje alsnog uit de anonimiteit te halen. Voor deze tekening van Willem was dat wel een hele uitdaging.

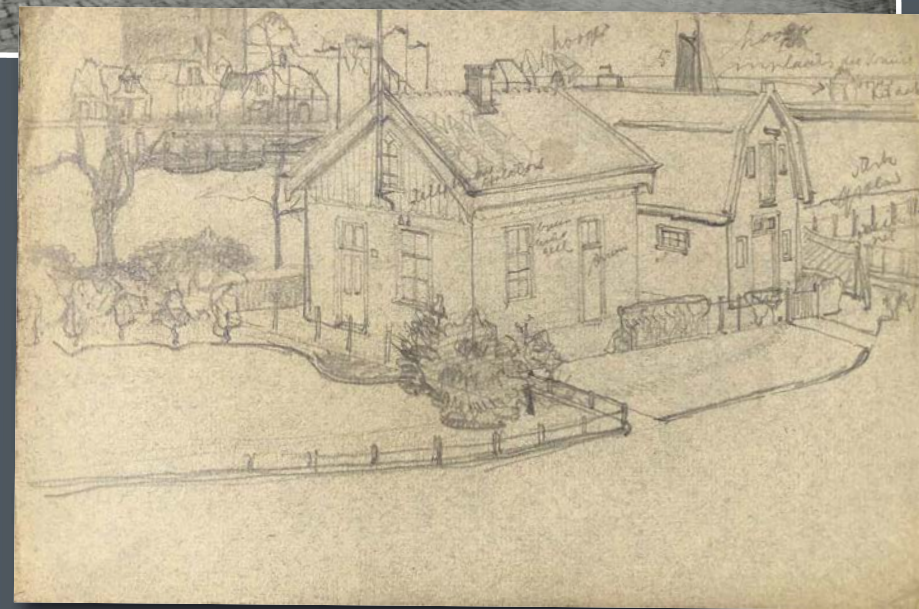
Prominent staan twee gebouwtjes afgebeeld. Achter het linker gebouwtje verschillende masten met vlaggetjes. Her en der maakt Willem een aantekening over kleurgebruik en compositie. Een voorstudie dus voor een later schilderij. Boven het rechter gebouwtje een zeil van een bottertje. Op de achterkant tekent Willem een bottertje met het zeil gehesen. Een haventje dus, maar waar? Uiteindelijk geeft de beeldbank van de stichting het antwoord. We zijn in Enkhuizen. Maar wat zien we dan?

De heer Siem Duys van Vereniging Oud Enkhuizen biedt met een gedetailleerde beschrijving en ook een foto de helpende hand: *De tekening is gemaakt vanaf de huidige Bosmankade. Het terrein was het eigendom van*

de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij, wat later de Nederlandse Spoorwegen werd. Het maakte deel uit van het stationsemplacement in Enkhuizen. Het was een afgesloten, niet openbaar, terrein gebruikt voor de bootdienst Enkhuizen – Stavoren. Kort na de opening van de spoorlijn en het in gebruik nemen van de bootdienst in 1886 werd daar (links) een houten kantoor en magazijnruimte voor goederenafgifte en ontvangst gebouwd voor deze bootdienst.

Later werd er een magazijn/opslagplaats (rechts) bijgebouwd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het linker gebouw gesloopt en werd een nieuwe ruimte bestaande uit een kantoor en woning gebouwd. Inmiddels is dit pand gesloopt en staat er vandaag de dag een horecagebouw.

Beide panden zijn in gebruik geweest van de bootdienst Enkhuizen – Stavoren, geëxplodeerd door de familie Bosman uit Alkmaar. Na de opheffing van deze dienst kwamen de panden in het bezit van onder andere de NACO-busdienst. (N.V. Noordhollandse Autocar Onderneming). Deze zette de bootdienst voort met een toeristisch oogmerk. Nu is deze lijn een particuliere onderneming.

Willem Jansen, Enkhuizen

Ansichtkaart: Haven van Enkhuizen
vanaf het Station, ca.1904

Bij de afbeelding hierboven geeft de heer Duys de volgende toelichting: *In vroegere tijden was de naam van het gebied het Westerhoofd en sinds 1975 Tussen Twee Havens. In de voorgrond staan de aangeduide panden op het voormalige Zuiderhavenhoofd (nu Tussen Twee Havens), in de achtergrond een aantal gebouwen in Enkhuizen. Het water daarachter is de huidige Buitenhaven. Aan de overkant van de Buitenhaven staan steigerpalen met daarvoor enkele bootjes. Daarachter is een dijkje met de Havenweg.*

De bebouwing in die tijd (rond 1939) van links naar rechts:

Woonhuis annex café/restaurant (Stationszicht - later De Boei), de Brugstraat, winkel in scheeps- en visserij benodigdheden van Smeding (nu restaurant N.A.P.) en de toenmalige visafslag. Later werd die vervangen door een

nieuwe afslag. Nu vinden we daar restaurant De Enkhuizer Visafslag. Achter dit alles staat de Drommedaris en rechts daarvan huizen op de Zuiderspui. Rechts van de schoorsteen op het kantoor staat de voormalige Stadsherberg die later is gesloopt.

Rechts van de later gebouwde opslagplaats is het water van de Rommelhoek welke deel uitmaakt van de Buitenhaven en de Harlingersteiger met het daar opstaande Accijnshuisje. Daarachter is het Krabbersgat met de streekdam en IJsselmeer in de achtergrond.

Terug naar de tekening, een voorstudie zoals opgemerkt. En ook het schilderij is achterhaald. Met in dit geval nog een ontdekking: niet één maar twee schilderijen!

Een bijzondere dank aan de heer Siem Duys.

Willem Jansen, Enkhuizen

Willem Jansen, Enkhuizen

Met de Muschka in de haven van Enkhuizen

Het is een klein schilderijtje, afgebeeld onderaan op blz. 7. Niet veel groter dan de maat van een sigarenkistje. En toch was het indertijd bij een bezoek aan Willem Jansen meteen duidelijk dat het moest worden aangekocht. De reden hiervoor was de Muschka. De aandacht nu voor het werkje haalt bij Kees Koeman een mooie herinnering naar boven, hij schrijft:

We lagen gemiddeld een maal per jaar met de klassieke zeilboot Muschka aan de kade vlak bij de twee kleine huisjes die Willem Jansen op dit paneeltje vastlegde. Vanuit de kuip van de boot hadden we dezelfde zichtlijn op de Dromedaris als op het schilderijtje. Enkhuizen is bij zeilers een populaire overnachtingsplaats. Toen, in de jaren 1960, was het veel rustiger in de haven dan tegenwoordig. Minder jachten deden in die tijd de haven aan. Er lagen al aanmerkelijk minder vissersboten afgemeerd dan voorheen. De trant was er al om botters te vervangen door stalen vissersschepen. Wel was er nog een visafslag in bedrijf.

Het was juli 1965. Na een lange dag varen vanaf Zaandijk waren we 's avonds vermoeid maar voldaan in Enkhuizen aangekomen. Bruggen en sluizen hadden de nodige tijd gekost, maar de gunstige wind, zuidwest kracht vier, gaf ons, eenmaal op het IJsselmeer, vleu-

Willem Jansen, Achterzijde tekening Enkhuizen

gels. De volgende dag sloeg het weer om, harde wind uit het zuidwesten en bakken regen. We lagen nu duidelijk verwaaide. De terugtocht moest uitgesteld worden. Het werd wachten op beter weer.

Nu is een zeilboot met weinig ruimte in de kajuit geen fijne plek om langere tijd in te verblijven. We speelden spelletjes, lazen een boek, dronken koffie en een biertje en keken regelmatig naar de barometer. Mijn vader hield het op een gegeven moment voor gezien. "Ik ga even lopen", en weg was hij. Een uur later kwam hij terug. "We gaan een hoeklijn hier in de haven uitleggen. Ik heb de nodige lijnen en haken gekocht. De bijboot van het zeiljacht daar mogen we lenen om de lijn uit te zetten. Bij de visafslag ligt genoeg spiering om te gebruiken als aas."

Het maken van een hoeklijn met zijlijntjes en scherpe palinghaken is geen sinecure. Dit moet volgens een bepaald systeem gebeuren anders dreigt een grote wirwar van lijnen en zelfbeschadiging door de haken. Maar pa had goede uitleg van een oude visserman gekregen, bovendien stond hij bekend om zijn handigheid.

We stapten met het hele pakket in de bijboot. Het uitzetten kon beginnen. Aan het andere eind van de haven werd een baksteen met het einde van de lijn eraan vast, in het water gelaten. De lijn werd langzaam roeiend uitgevierd met aan iedere haak een spiering. De lijn werd vervolgens op de boeg van de Muschka vastgezet.

We zaten nog geen vijf minuten terug in de kuip, een biertje in de hand, toen ons oog getrokken werd door een grote grijze sleepboot met in grote letters RP op de boeg, Rijkspolitie te water. Met een grote boog kwam hij dreigend op ons af. Aan dek verscheen een man in politie-uniform, een megafoon in de hand. Hij keek in onze richting en toen klonk: "Wilt u uw zeilboot verleggen? U ligt op de ligplaats van deze boot".

We schoven met de Muschka een eind op en daar lagen we kop aan kont met een politieboot. Waren ze gewaarschuwd? Met bonzend hart wachtten we af. Er gebeurde niets, een pak van ons hart.

"We moeten de wekker maar vroeg zetten, het binnenhalen van de lijn moet niet in het volle licht gebeuren", zei pa. Wat gebeurde? We versliepen ons faliekant.

De bemanning van de politieboot was nog niet

De Muschka

aan boord, kon wel elk moment aan komen zetten. We moesten snel aan de slag. Steeds angstig omkijkend naar de RP-boot hebben we de hoeklijn opgehaald. We haalden een ruime hoeveelheid paling op, voldoende voor een royale maaltijd. Het werd volgens oud recept 'paling in het groen'. Het smaakte heerlijk. Een happy end, het had heel anders kunnen uitpakken.

Ook tegenwoordig is de Muschka, als varenderfgoed, nog terug te vinden in het deelnemersveld van menig zeilwedstrijd.

Rein Stuurman

De heer Martien Roos schonk de stichting zes werken van Rein Stuurman. Eerder ontving de stichting al meerdere schenkingen van de heer Roos waarmee de werken van Stuurman een belangrijke plek innemen in de collectie van de stichting. In de jaren 1920 volgde Rein Stuurman enige tijd les bij Willem Jansen, die toen in Wormerveer woonde. Over de jaren bleven Jansen en Stuurman met elkaar in contact. Zo was Stuurman een groot bewonderaar van het grafische werk van Willem Jansen. Vijf van de zes geschenken werken zijn houtsnedes; een grafische (hoogdruk)techniek die nog niet in de collectie van de stichting was vertegenwoordigd. Een aantal van deze afdrukken is gemaakt door beeldend kunstenaar Jelus Matser (1946 – 2014), waarvan bekend is dat hij hiervoor onder meer de etspers van

Willem Jansen gebruikte.

Een houtsnede wordt gemaakt door met gutschijven in een niet te harde houtsoort een tekening uit te snijden. Vervolgens worden de verhoogde gedeelten van het houtblok van inkt voorzien en wordt met bijvoorbeeld een etspers een afdruk op papier gemaakt. Net zoals bij een ets is dan de afdruk in spiegelbeeld. Het is een techniek die al vele eeuwen teruggaat, en die vooral door Japanse kunstenaars tot in finesse werd uitgeoefend. Kenmerkend voor deze Japanse houtsnedes is het gebruik van kleur, waarbij voor elke kleur een houtblok werd uitgesneden. Kunstenaars als Van Gogh en Monet waren grote bewonderaars van dit werk. Elementen daarvan lieten ze dan ook wel terugkomen in hun eigen werk.

Willem Jansen, Zelfportret

Rechtstreeks verkregen van de kunstenaar

Willem Jansen, "Stien",
gesigneerd m.o. en gedateerd 1917.

De wijze van signeren laat zien dat het schilderij oorspronkelijk in een ovaal, vergelijkbaar met het zelfportret, was ingelijst

De stichting mocht dankzij een schenking de collectie uitbreiden met drie vroege werken van Willem en een stilleven wat Chris in 1937 op slechts negentienjarige leeftijd maakte. De verzamelaar verkreeg deze rechtstreeks van de kunstenaar. De werken van Willem dateren alle uit de jaren 1910 en laten zien dat hij zich duidelijk liet inspireren door de ontwikkelingen die toen speelden in de moderne schilderkunst. Het vormt daarmee een belangrijke toevoeging aan de collectie. Later zou hij deze schilderijstijl min of meer

loslaten om zo beter te kunnen inspelen op een marktvraag zoals die bijvoorbeeld in de Zaanstreek bestond.

Naar het meisjesportret Stien zal verder onderzoek plaatsvinden. Wie is er afgebeeld? Willem schilderde het in 1917 en het werkje zou zo'n vijftig jaar binnen het gezin blijven. Dat kan betekenen dat het een familielid is die is afgebeeld. Annie, de vrouw van Willem, werd in 1893 geboren. Zeven jaar later krijgt ze een jonger zusje, Christina. Zou Stien haar dagelijkse roepnaam zijn geweest?

Chris Jansen, Stilleven, gesigneerd r.o. en gedateerd oct 1937

Willem Jansen, Boerderij met twee bomen en hooibergen.
gesigneerd l.o. "WJ 16".

Félicien Bobeldijk (1876 - 1964)

Een kunstschilder geboren in Koog aan de Zaan. Maar in de Zaanstreek heeft hij tijdens zijn leven vermoedelijk nooit geëxposeerd. Er zijn ook geen directe contacten bekend tussen hem en zijn Zaanse tijdgenoten. Een verklaring kan zijn dat het gezin rond 1890 met een toen nog jeugdige Félicien naar Amsterdam verhuisde. Maar zijn geboortestreek zou hij nooit vergeten. Zo beschreef hij in 1934 zijn jeugdherinneringen aan de Koog, schilderde hij bijvoorbeeld een prijswinnend portret van de Zaanse ondernemer Jan Jacob Duyvis en nog in 1940 een indrukwekkend uitzicht op de Achterzaan. Helaas zijn taferelen uit de Zaanstreek maar heel beperkt in het oeuvre van Bobeldijk terug te vinden.

Félicien groeide op aan het Jan Bestevaerspad, iets ten zuiden van de Sluissloot en haaks liggend op de Lagendijk in Koog aan de Zaan. Het was een pad zoals er zoveel waren in de Zaanstreek, met ook, zoals gebruikelijk, een eigen reglement. Hierin stonden bepalingen over bijvoorbeeld het onderhoud van paden, sloten en bruggen, waar de secreten gebouwd mochten worden, wat te doen bij brand en bij gladheid en welke bedrijvigheid niet was toegestaan. Dergelijke reglementen hebben eeuwenlang bestaan. Begin twintigste eeuw waren de meeste opgeheven; zo ook die van het Jan Bestevaerspad. In februari 1905 stemde de

gemeente Koog aan de Zaan in met de voorwaarden waaronder het pad in eigendom en onderhoud aan de gemeente kon worden overgedragen. Zo dienden de bewoners een bedrag van f. 1.386,24 bij te dragen om het pad in goede staat te brengen¹. Later zou dit de Jan Bestevaerstraat worden.

Het was voor Félicien een gelukkige jeugd daar aan het pad. Bijna vijftig jaar later, hij woont dan al vele jaren in Amsterdam waar hij inmiddels een bekend kunstschilder is, zou hij zijn warme herinneringen aan die tijd in zijn boek *Jeugd-prentjes* beschrijven, geïllustreerd met vlot geschetste tekeningen. Door de ogen van een jongetje deelt Bobel-

Kunstschilder Félicien Bobeldijk, ca 1934

dijk uitgebreid zijn herinneringen aan het pad, thuis, het luilak en de schooldagen. Over hoe bijvoorbeeld tijdens de zomervakantie met een groep vriendjes 's ochtends vroeg het pad werd afgelopen, de spoordijk over en de hele dag erop uit werd getrokken door het Westzijderveld. Over de smalle bruggetjes langs de pakhuizen en de vele stampende molens, waar ze soms ook weer werden weggestuurd. In de sloten werd gewommen. Met een draad aan een stokje werd urenlang gevist, "stekeltjes vangen". De vangst werd wel in een klomp met water bewaard. Ook aan de Lagendijk was er voor de jongelui vanaf de oever van het brede water

van de Zaan bij de Kuil en de Poel veel te zien. Aan de overkant op de Hemmes een wirwar van malende molens. Op het water zeilende tjalken, dekschuiten die werden voortgeboomd of vloten met balken die door een aantal mannen door de Zaan werden gedirigeerd. Kleine overzetschuitjes hielpen mensen naar de overkant. Verder vertelt Bobeldijk over zijn bijzondere herinnering aan de Kerstavond:

"Zingen met de starre, vrouw!" "Zingen met de starre, vrouw!"

Heel in de verte klinkt het zingende, haast klagende roepen van een paar mannen en bij het

naderen begeleiden klompenstappen – nog luid nu op den hard bevroren sneeuwgrond – de aanzwellende, steeds sterker wordende roep. Op dezen ouderwetschen Kerst-avond is het koud, vinnig, snerpnd koud en onder de heldere, diep-donkere, koel-blauwe hemel vol tintelende, flikkerende sterren, vriest het dat het kraakt. De eenzame roep – want niemand, die er niet uit moet, is meer op straat – doet mij even huiveren en ik voel nog meer de tegenstelling tusschen binnen en buiten, nog intenser, ons huiselijk samenzijn te midden van al de vertrouwde dingen der huiskamer onder het zacht - gouden – licht der petroleumlamp en de innige warmte der hardbrandende, roodgloeiende kachel. Wij hebben juist de avond-boterham op, niet de gewone, want met Kerst -, Oudejaars- en Nieuwjaarsavond zijn er de traditioneel - karakteristieke - heerlijkheden, aan deze dagen eigen.

Félicien Bobeldijk, Bloemstilleven

Zoete duivekater van fijner bloem en meel, met meer aandacht bereid, gekneed, gebakken en versierd, in een vorm die doet denken aan twee tegen elkaar gevoegde krokodillenkoppen, glanzend-blank, geel en bruin; stroobrood, hoog en recht, bovenop in vierkantjes verdeeld en gebold, donker- bruin, aan de kanten vochtig stroogeel, en waar honing uit te proeven valt; krenten-brood waartusschen over de geheele lengte een laagje basterdsuiker en kaneel is gebakken en er nog een verrukkelijker smaak aan geeft.

Voor Kerstmis zijn verschillende bakkers aan de deur geweest, de één is beroemd om zijn duivekaters, de ander om zijn stroo- of krentebrood; ik heb al dat lekkers in ontvangst zien nemen en het leek mij toe, of wij alles voor niets kregen!

Straks gaat moeder chocola koken van o, zoo bittere koekjes, langwerpige- vierkant, schuin aflopend en een kindervinger dik; aan den bovenkant is een sterretje ingedrukt.

Eerst in een groote kom gebroken en gebrokkeld met veel scheppen suiker er over, dan met telkens een scheutje lauwe melk tot een roestig-bruine pap gemengd, om ten slotte in een groote pan met kokende melk langzaam en al roerend uitgegoten te worden. Een heerlijke geur zal er dan in de kamer komen en nog meer het feest van den Kerst-avond bekronen....

“Zingen met de starre, vrouw!” “Zingen met de starre, vrouw!”

De mannen zijn nu vlak bij ons huis gekomen en vader heeft al achter het gordijn tegen de ruit getikt.

Dan hoor ik de poort-deur openen en dicht vallen, het uitgooien van hols-blokken (betekenis: klompen), gestommel in het portaal, de

kamerdeur gaat open en met een koude luchtstroom komen twee menschen binnen schuilgaand achter een ruw gemaakte en beplakte ster, die zij aan een stok schuin op zijde voor zich uitsteken.

Het zijn een paar losse sjouwerlui, die vanaf Kerstmis tot Drie Koningen met de ster lopen, om in dezen voor hun slechte wintertijd nog iets te verdienen.

Ik ken ze wel, doch nu lijken ze mij vreemden. Ze hebben oude versleten jassen aan het lijf; om hoofd en pet en muts, lappen van een deken, als dassen geknoopt; aan de handen wollen wanten gelijk stompen.

Ingestopt en ingepakt zijn het twee barre, groteske kerels. Het lamplicht wordt uitgeblazen en in het nu angstig - duister, bloeit op eens een wonder-mooie ster, warm stralend, roomgeel, bezaaid met kleine kleurige sterretjes, even de koppen en lijven der mannen belichtend....

Stil dring ik mij aan moeder's schoot, bevend, bevangen, maar ook heel innerlijk bewogen en geboeid door het vreemd - geheimzinnige, prachtige schouwspel.

Nog mooier wordt het als de mannen gaan zingen, onderwijl zacht draaiend hun ster. Verschillende toepasselijke liederen op de geboorte van het Christuskindje.

Van één daarvan heb ik de eerste strophen onthouden:

“Het was op een Drie Koningen avond, Het was op een Drie Koningen dag. Dat Maria-Magdalena, Mag-da-le-e-na...”

Ze zongen het met donkere, vast schorre stemmen, maar mij was ook dat prachtig.

Het waren nu niet meer de mannen van daar straks, ze kwamen nu werkelijk van verre, uit

Félicien Bobeldijk, Stilleven

het Oosten. Het waren de Koningen en de Herders, geleid door de ster boven de stal van Bethlehem, gekomen om zich te buigen voor het pasgeboren kindje in de kribbe.

Ze hadden meegebracht de mystiek en het wonder dat door de eeuwen heen groot en klein geroerd heeft.

Plots werd het licht aangestoken en daarmee verdween wel het bang zijn, maar ook de droom, de toover, het wonder....

Nu waren het weer de barre mannen, niet thuis hoorend, in onze huiselijke, vertrouwde omgeving; noch werden zij onthaald en betaald, om even later weg te gaan, luidruchtig-verheugd.

“Zingen met de starre, vrouw!”.....”Zingen met de starre, vrouw!” klonk opnieuw door de klare lucht, begeleid door den klompen-stap, eerst luid en hard, dan langzaam met elkaar verstervend....

Binnen keerde nu weer, en nog ééns temeer de gezelligheid, de warmte, de heerlijkheid van den Kerst avond....

Félicien Bobeldijk, Amsterdam

In de tijd aan het pad was de jonge Félicien al geïnteresseerd in wat er aan kunstige afbeeldingen was te zien. Thuis werd hij gefascineerd door een oude gravure van “La Belle Jardinière” en een litho van een reddingsboot in de branding, “Liefde trotseert de gevaren”. Ook een olieverfschilderij van een bosgezicht met een jachtgezelschap trok telkens zijn aandacht, niet in de laatste plaats omdat z’n vader het “Bois de Boulogne” noemde. Deze naam gaf het werk wat mystieks. ’s Ochtends liep Félicien met een groep vriendjes naar school. Het pad af en het bruggetje over de sloot de Lagendijk op. Vaak liet hij het vriendengroepje even doorgaan en stopte hij bij een klein huisje. Op zomerse dagen stond daar de bovendeur van een boeren-deur open. Zijn nieuwsgierigheid werd niet getrokken door een eekhoorntje in een kooi, vlak naast de deur. Het ging Félicien vooral om een schilderij met molens wat binnen hing en wat hem steeds weer verwonderde.

Ook was er aan het pad een klein snoepwinkelje te vinden. Voor het raam hing altijd een centsprent, een vel papier met kleine afbeeldingen van bijvoorbeeld sprookjesfiguren. Elke week weer een andere. Vaak stond de kleine Félicien daar met zijn neus tegen het raam gedrukt; op de punten van zijn klompen om ook het bovenste deel van de prent goed te kunnen bekijken.²

Toen hij een jaar of dertien was vertrok het gezin naar Amsterdam en begon hij zijn opleiding aan de Kunstnijverheidsschool Quellinus, indertijd gevestigd aan de Frans Halsstraat. Aansluitend rondde hij in 1894 zijn opleiding af aan de Rijksschool voor Kunstnijverheid in het Rijksmuseum³. Beide opleidingen besteedden vooral aandacht aan de zogenoemde toegepaste kunst. Zijn hart lag echter bij de vrije schilderkunst en daarom meldde Bobeldijk zich aan bij de Rijksacademie van Beeldende Kunsten, om daar tot kunstschilder opgeleid te worden.

Willem Witsen, Portret van Félicien Bobeldijk

En hij kreeg waardering; als jonge kunstenaar werd hem een aantal jaren een koninklijke subsidie toegekend.⁴ In deze periode ontstond ook zijn nauwe vriendschap met kunstenaar Willem Witsen (1860 – 1923), die van Bobeldijk een portret zou schilderen. De verschillende opleidingen overigens zoals Quellinus, Rijksschool voor Kunstnijverheid en ook de Rijksnormaalschool voor Teekenen- en Dagteken- en Kunstambachtsschool voor meisjes werden in 1924 samengevoegd tot het Instituut voor Kunstnijverheidsonderwijs. Met de verhuizing naar Amsterdam-Zuid in 1968 veranderde de naam in Gerrit Rietveld Academie, als eerbetoon vernoemd naar de beroemde architect en meubelontwerper die enige jaren daarvoor overleed.

Na zijn opleiding bleef Bobeldijk enige tijd werkzaam in Amsterdam, en dwaalde door de stad om in een losse impressionistische toets menig tafereel te schilderen. Op 20 juni

1907 trouwt hij met Johanna Carbaat (1879 – 1941) en vestigt zich op 25 juli 1907 in het Brabantse Helvoirt. Op 28 juni 1910 wordt verhuisd naar het nabij gelegen Berlicum, waar op 18 augustus 1911 hun eerste zoon Johan wordt geboren⁵. 27 april 1912 vertrekt het gezin weer; terug naar Amsterdam. Op 18 april 1915 wordt daar Felix, hun tweede zoon, geboren.

Bobeldijk ontwikkelt zich tot een veelgevraagd portretschilder van vooraanstaande Amsterdammers, musici en kunstenaars. De serie lithografische kunstenaarsportretten die hij in 1915 en 1916 voor het weekblad De Amsterdammer maakte zal daar zeker aan hebben bijgedragen.

Félicien Bobeldijk, Portret van Johanna Goudstikker-Bray, 1931.
Foto Margareta Svensson,
Instituut Collectie Nederland,

Félicien Bobeldijk,
Portret van J.J. Duyvis 1918
Foto en collectie: Zaans
Museum, Zaandam

Zijn kunst genoot in die tijd grote belangstelling en werd aangekocht door belangrijke kunstverzamelaars. Bovendien won hij met zijn werk verschillende onderscheidingen. Zo werd hem in 1926 de *gouden medaille der Koningin* uitgereikt, een erkenning voor zijn werk in die jaren en vooral voor zijn inzending van het hiervoor genoemde portret van Duyvis voor de voorjaartentoonstelling van Arti et Amicitiae in dat jaar.⁶ Verder werd Bobeldijk in 1929 bijvoorbeeld ook gevraagd als jurylid door de Therese van Duyl – Schwartz Stichting die een jaarlijkse prijs uitloofde voor het beste portret in zwart/wit uitgevoerd. Andere juryleden waren belangrijke namen zoals Jan Sluijters, Georg Rueter en Piet van der Hem.⁷

In de jaren 1930 en 1940 was Bobeldijk in verschillende perioden (vice) voorzitter van Arti. De oorlogsjaren met onder meer de door de bezetter in november 1941 ingestelde Kultuurkamer was voor de vereniging een inktzwarte bladzijde in haar toen honderdjarige bestaan. Het had consequenties voor alle kunstenaars. Wie het beroep wilde blijven uitoefenen, moest zich bij de organisatie aanmelden. De meest radicale implicatie was de buitensluiting van personen die als niet-arisich werden beschouwd; de joden vormden hiervan de grootste groep. Het zou een belangrijk symbool worden van de nazificatie van de kunstwereld. Arti stelde zich, overigens net als zusterverenigingen Sint Lucas, De Onafhankelijken en

Félicien Bobeldijk, Amsterdam, Gezicht op De Buitenkant (Prins Hendrikkade)

Maatschappij Rembrandt, meegaand op tijdens de oorlog. Zo zette het zonder pardon haar joodse leden uit de vereniging en gaf de overige leden – voor zover zij hun lidmaatschap niet opzegden – collectief bij de Kultuurkamer op. Het was een bewuste keuze van de bezetter om verenigingen deze mogelijkheid te bieden. De verantwoordelijkheid voor de aanmelding drukte dan immers niet meer alleen op de individuele schouders van de kunstenaar. Niet alleen kunstenaars dienden zich te melden, maar ook ambachtslieden die zijdelings met kunst hadden te maken, een hele grote groep, van zangkoren, architecten, toneelkappers tot rietvlechters. Uiteindelijk ging het om tienduizenden aanmeldingen.

Arti rechtvaardigde deze meegaande houding door aan te voeren dat hiermee getracht werd de voorname vereniging met de gezamenlijke belangen als de expositiegelegenheid, Arti's financiële vermogen en haar kapitale pand aan het Amsterdamse Rokin veilig te stellen. Veel bekende kunstenaars waren lid. In die jaren liep het ledenaantal wel behoorlijk terug. Had de vereniging begin 1941 nog 251 leden; eind 1943 waren het er nog slechts 174. De genoemde zusterverenigingen zagen eenzelfde ontwikkeling. Joodse leden vertrokken onder dwang; een aantal principiële leden zegde hun lidmaatschap op. Leden die geen Ariërverklaring konden of wilden ondertekenen werden uit de vereniging gezet.⁸

Félicien Bobeldijk, Amsterdam, Gelderse Kade vanaf de Bantammerbrug, 1917

Overigens wordt over de Kultuurkamer wel gesteld dat veel kunstenaars er 'lid' van waren. Organisatorische problemen en de oorlogsontwikkelingen echter zorgden ervoor dat aanmeldingen nimmer in lidmaatschappen zijn omgezet.

Na de bevrijding kwamen de Arti-leden al op 11 mei 1945 in vergadering bij elkaar. Er werd kennelijk duidelijk een urgentie gevoeld; de vereniging stond met de meegaande houding tijdens de oorlog er voor de buitenwereld niet fraai voor. Voorzitter Bobeldijk sprak dan ook zijn bezorgdheid uit over de nabije toekomst. En dat was zeker terecht; de Kultuurkamer werd na de oorlog als hét symbool gezien voor collaboratie onder de kunstenaars. Lang niet iedereen echter die zich bij de Kultuurkamer meldden – de overgrote meerderheid onder de kunstenaars – was collaborateur. Hij vreesde, zo stelde hij, de stem van hen die een zeer verdienstelijke en gevaarlijke rol hadden gespeeld in het verzet. Deze mensen mochten er schande van spreken van Arti's houding tijdens de bezetting. Maar vervolgt Bobeldijk hadden degenen die uitstekende en prachtige Nederlandsche instellingen hadden weten te bewaren voor de ondergang of annexatie, of bedrijven gaande hadden gehouden, niet minder belangrijk werk gedaan. Zo had Arti, zo stelde hij verder, veel voor de kunstenaars gedaan.

Ook werd contact gezocht met de zusterverenigingen. Al op vrijdagavond 22 juni 1945, kwamen in het Amsterdamse American hotel de besturen van Arti, De Brug, Sint Lucas, de Onafhankelijken en Rembrandt voor overleg bijeen.

Aanleiding hiervoor was dat indien verschei-

dene bedoelingen zooals deze door geruchten bekend zijn, doorgevoerd worden, dit een ramp zou beteekenen voor het Amsterdamse Kunstleven. Zo werd de vraag gesteld tot wie men zich zou moeten wenden indien het tot een protest zou moeten komen.

Er bestond een grote zorg bij het voortbestaan van de verschillende verenigingen: *Wij hebben bovendien in talrijke gevallen niet minder belangrijk verzetswerk gedaan dan zij, die de groep vormen, die zich thans op de voorgrond plaatst en aan het zich niet melden bijzondere voorrechten meenen te ontleenen. De Besturen zijn het er over eens, dat zij in de allerzwaarste tijden, die hun vereenigingen ooit hebben doorgemaakt het bestaan van deze hebben gered. Zij willen ook in de toekomst hun krachten daarvoor geven, teneinde de vereenigingen te behouden. Het Amsterdamsche Kunstleven, dat zijn bepaalde kleur aan de verscheidenheid der Amsterdamsche Vereenigingen ontleende zou allerm minst gebaat zijn met de opheffing van deze genootschappen. Wat zelfs de Deutsche bezetting nooit heeft gedaan, zou het thans geldende gezag willen doen, nl. ingrijpen in de particulier aangelegenheden der vereenigingen en zelfs de opheffing daarvan.*

Besloten werd een Comité te stichten dat de belangen van de bij de verenigingen aangesloten kunstenaars zou behartigen, ook nadat eventueel de Besturen der Vereenigingen zouden zijn afgezet.

Haast was geboden was het gevoel. Het Comité kwam al enkele dagen later, op maandag 25 juni voor het eerst bijeen.

Aanvankelijk kreeg Bobeldijk, en met hem een aantal andere bestuursleden, een sanctie

Félicien Bobeldijk, Amsterdam, Wijde Heisteeg

opgelegd in hun hoedanigheid van bestuurslid tijdens de Kultuurkamerperiode. Zij mochten tot 1 januari 1948 geen bestuursfunctie vervullen.

Naderhand verschenen de oorlogsbestuurders gezamenlijk voor de Centrale Ereraad, waar zij tekst en uitleg gaven over de keuzes die zij als bestuursleden hadden gemaakt. Uiteindelijk werden zij, en daarmee ook de vereniging, vrijgesproken. Het zal de reputatie van Arti weer enigszins hebben opgevijseld.

Wel werd er een aanvullende eis opgelegd: Arti was niet democratisch genoeg en diende haar verenigingsstructuur aan te passen. Het aantal stemhebbende leden moest drastisch worden vergroot. Onder de stemhebbende leden overheerste tegenzin tegen wijzigingen in de hiërarchie. Men was in de volle overtuiging dat wijsheid aan leeftijd was gekop-

peld en dat het in belang van de vereniging was dat de jonge garde nog geen stem had. Sommigen vreesden de vaak onverhulde kritiek van de jonge collega's, ook binnen de vereniging. Stemrecht voor de jongeren zou hun positie, van de ouderen, kunnen aantasten. "Oorlogsvoorzitter" Bobeldijk zag evenwel in dat er weinig anders op zat dan gehoor te geven aan de oproep. *We gaan naar een democratischen tijd, dat is niet tegen te houden*, merkte hij op.

Na de bevrijding verkeerde Arti geruime tijd in onzekerheid over de represailles die de koningin zou treffen. In oktober 1946 kwam duidelijkheid en gaf ze te kennen niet langer Arti's beschermvrouwe wenste te zijn. Collega-vereniging Sint Lucas trof overigens eenzelfde lot. Voor Arti, trots op de koninklijke band, was dit bepaald een gevoelige slag.

Hoek Wijde Heisteeg /Singel, 2024

Al met al is duidelijk dat de buitenwereld anders tegen Arti's verleden aan keek dan de leden zelf. Deze zagen de in oorlogstijd gevaren koers niet als verkeerd, maar als een moedige en geslaagde poging tot behoud van een in vele opzichten waardevolle vereniging. Berouw of schaamte leek er nauwelijks te zijn.

Op 17 oktober 1956 werd in de sociëteitszalen van Arti aan het Rokin met een drukbezochte receptie en lovende toespraken Bobeldijks tachtigste verjaardag gevierd. Ook de Amsterdamse burgermeester d'Ailly kwam de jarige feliciteren.⁹ Dit illustreert wellicht dat de bladzijde van de rol van Arti in de bezettingstijd echt was omgeslagen.

Daarna wordt het geleidelijk aan stiller en stiller rond de kunstschilder. Ondanks dat zijn werk is terug te vinden in collecties van

meerdere musea belandt hij uiteindelijk merkwaardig genoeg vrijwel geheel in vergetelheid.

Tot slot toch nog heel even terug naar het vertrouwde Bestevaerspad, daar in de Koog waar het voor de kleine Félicien begon. Het is geen voornaam zoals Piet, Kees, Gerrit of Klaas; eigenlijk is het een bijzondere naam voor een Zaankanter, zeker in die tijd. Een voornaam met een Franse zwierigheid. Félicien had een dertien jaar oudere broer, Joachim. Dat lijkt ook geen echt gangbare voornaam in die tijd aan de Zaan. Wat verder opvalt is dat bij de inschrijving van de geboorte van Félicien op 17 oktober 1876 moeder Aaltje Bobeldijk geregistreerd staat als ongehuwd. Ook weer, voor die tijd lijkt dat merkwaardig, temeer omdat Félicien het in zijn Jeugd-prentjes meer dan eens ook over

Félicien Bobeldijk, Gezicht op de Achterzaan.1940, Foto & collectie: Zaans Museum, Zaandam

zijn vader heeft, zoals bijvoorbeeld in zijn herinnering aan Kerstavond. Nu wordt op het woonadres van Aaltje aan het pad op 13 december 1869 Joachim Delforge ingeschreven. Een Belg, van beroep steenhouwer, afkomstig uit het plaatsje Ecaussinnes-d'Enghien, een Franstalige omgeving niet ver van Brussel. Zou hier de verklaring liggen van Félicien's voornaam? En die van zijn oudere broer? Nu was moeder Aaltje Nederlands Hervormd en de Belgische Delforge Rooms-Katholiek. In de 19e eeuw was het, met de sterke verzuiling, niet heel gebruikelijk dat mensen van verschillende geloofsovertuigingen met elkaar trouwden. Het is gissen, maar is dit de reden dat ze niet zijn getrouwd? Het lijkt in ieder geval wel zeer aannemelijk dat Joachim Delforge de vader van Félicien is geweest. Hij overlijdt in november 1888 op 63-jarige leeftijd.¹⁰

Bronnen:

- *Kunst zonder Rugwind, Zaanse schilderkunst 1600 – 1950*, 1999, Henk Heijnen e/a
- VVVK.nl
- *Kunstenaars van de Kultuurkamer*, 2014, Claartje Wesselink
- Documentenarchief NIOD, Amsterdam

¹ De Zaanlander, 4 februari 1905

² Jeugd-prentjes, Félicien Bobeldijk blz. 5, 6, 18, 26

³ Utrechtsch provinciaal en stedelijk dagblad, 17 juli 1894

⁴ Algemeen Handelsblad, 16 oktober 1956

⁵ BHIC (Brabants historisch informatiecentrum)

⁶ NRC, 13 mei 1926

⁷ De Maasbode, 17 september 1929

⁸ Arti.nl Arti's oorlogsverleden | Arti et Amicitiae

⁹ Algemeen Handelsblad, 18 oktober 1956

¹⁰ Nieuwe Zaanse Courant, 17 november 1888

Vraag het ons!

Uw heeft tot volle tevredenheid een kunstwerk aan de muur maar welke molen of huis is er nu precies afgebeeld? Waar kijkt u nu precies naar. Vraag het ons!

De stichting wil het donateurschap meer invulling geven door de mogelijkheid te bieden vragen te stellen over de kunst in uw bezit.

Als donateur kunt u bij ons vragen stellen over werken van Willem en Chris Jansen maar ook van hun Zaanse tijdgenoten. We kunnen bijvoorbeeld meer vertellen over de periode waarin het werk is gemaakt, de afgebeelde locatie en wellicht zelfs welke personen geportretteerd zijn. Kennen we vergelijkbaar werk of is het een uniek onderwerp? En zeker van belang was het een opdracht, een "broodnodig" werk of maakte Willem dit werk ongebonden voor zichzelf. Wij noemen dat laatste "vrij werk". Stuur ons een foto en vertel ons wat uw zelf weet over de historie van het werk. Het komt ook regel-

matig voor dat op de achterzijde aantekeningen staan die kunnen helpen bij het duiden van het werk. Als dat zo is, stuur deze informatie dan ook mee.

De stichting organiseert regelmatig verkooptentoonstellingen en in 2025 zal dat weer het geval zijn. In de aanloop daar naartoe kunnen wij ook met u bepalen in hoeverre een werk, dat u overweegt van de hand te doen, verkoopbaar is. We nemen daarbij mede de staat van het werk in beschouwing, zijn er verkleuringen of beschadigingen.

We geven echter geen indicatie van de verkoopprijs en we adviseren niet over de aankoop of restauratie van kunst. Hiervoor kunt terecht bij kunsthandel Staphorsius te Westzaan. Vanzelfsprekend gaan wij vertrouwelijk om de met de informatie die u met ons deelt.

U kunt uw vragen opsturen naar ons email adres: info@willemjansenstichting.nl

Erratum

In het vorige bulletin werd aandacht besteed aan de jeugdherinnering van mevrouw Fré Bleeker in het artikel "Daar komt de man met de baard!". Daarin is helaas de naam van de familie op bladzijde 14 verkeerd weergegeven. Dit moet zijn de familie Dijkstra-Smit. Bij de foto's op bladzijde 17 zijn de namen wel correct vermeld. Na haar huwelijk kreeg Fré de achternaam Bleeker.

Willem langs de weg

September was een drukke maand in Westzaan. Het begon met Open Monumentendag in het weekend van 14 en 15 september, gevolgd door De Dag van Westzaan wat plaatsvond op 28 en 29 september en in het teken stond van de viering van 50 jaar Zaanstad. In de afgelopen vele jaren is er in het straatbeeld van het dorp veel veranderd. En dat, kijkend met de blik van vandaag de dag, niet altijd ten goede. De zo kenmerkende wegsloot die in vrijwel het hele dorp was te vinden werd stap voor stap gedempt om ruimte te maken voor het steeds toenemende wegverkeer. Karakteristieke houten woonhuizen werden onbewoonbaar verklaard en aan hun lot overgelaten. Woonwijken werden ontwikkeld, ook op plekken waar eerder fabrieken stonden zoals bijvoorbeeld Molenaar's Kin-

dermeel aan de Nauernasche Vaart en Groottes Cacao, waar nu het woonwijkje De Paradijsvogel is te vinden.

Voor de stichting was dit aanleiding om die maand, samen met de Westzaanse Digitale Beeldbank, te laten zien hoe het dorpsbeeld ooit was. En dat met oude foto's van de Beeldbank en schilderijen van Willem Jansen. En zo stonden er langs de weg bijna dertig grote banners, vanaf het Weiver aan de noord tot aan de Overtoom aan de zuidkant van het dorp. Het gaf een prachtig beeld hoe dorpsgezichten over de jaren zijn veranderd. De ene keer onherkenbaar met het verleden. Andere banners gelukkig lieten een straatbeeld zien waar min of meer de tijd heeft stilgestaan.

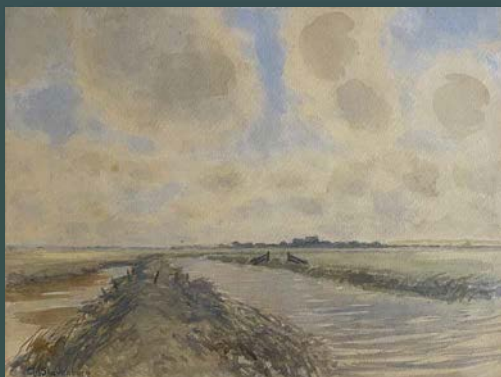

Gerrit Slavenburg

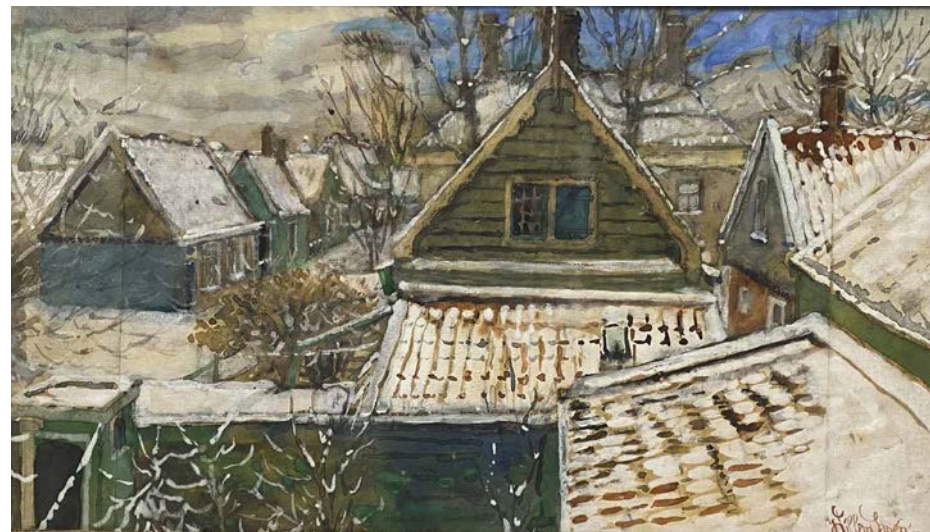

Van de heer Jip Binsbergen uit Amsterdam mocht de stichting twee aquarellen van Gerrit Slavenburg in ontvangst nemen. Slavenburg was een leerling van Willem Jansen en groot bewonderaar van het werk van de Zaanse meester. Verder nam Slavenburg begin 1974 deel aan het eerste bestuur van de stichting en maakte hij in die periode ook nadrukken van de nagelaten etsplaten van beide Jansens.

Voor de opbouw van de collectie richt de stichting zich niet alleen op werk van Willem en Chris, maar ook op werk van hun Zaanse tijdgenoten; zo beheert de stichting ook een aantal kunstwerken van Rein Stuurman.

Koog Zaandijk

Willem Jansen, Koog Zaandijk in de winter, 1950

Onlangs kon de stichting de collectie uitbreiden met een gouache, in 1950 gemaakt door Willem Jansen. Het is een voorstudie voor een schilderij die hij later zou maken. Het kunstwerk komt oorspronkelijk uit de collectie van de heer Klaas Woudt (1923 – 2012), die onder meer aan de wieg stond van de *Encyclopedie van de Zaanstreek* die in 1991 uitkwam. Over de locatie van dit topografische werk noteerde hij op de achterzijde:

....Vanuit een bovenraam van het woonhuis Weeshuispad 1 te Zaandijk (op de achtergrond is het weeshuis ook nog te zien). De huizen links stonden aan het Arie de Bruijnpad en het eerste Ezelspad, ze zijn in de vijftiger jaren alle gesloopt voor de aanleg van de Verlengde Prunuslaan (in 1967 omgedoopt in Willem Dreeslaan). In de nazomer van 1965 is het pand Weeshuispad 1 (oorspronkelijk be-

woond door de familie Honig, van 1946 tot 1965 door de schilder en antiquair Binsbergen) overgebracht naar de Zaanse Schans. Het huisje midden op de aquarel gelegen tussen Arie de Bruijnpad en Weeshuispad was al een aantal jaren eerder gesloopt. Het dak op de voorgrond is van de schuur van Weeshuispad 1. De huizen rechts staan (in 1965) op de nominatie om gesloopt te worden....

Willem Jansen, Koog Zaandijk in de winter, 1950

Niet ver van huis

Elders in het Bulletin leest u over een topografische schets die Jansen rond 1939 maakte. Onderzoek maakte uiteindelijk duidelijk dat het hier om Enkhuizen gaat. Willem woonde met zijn gezin toen in Elst en dan is het West-Friese havenstadje voor hem toch een flink eind uit de buurt om daar deze voorstudie te maken. Dat is opmerkelijk. Vaak vond Willem zijn onderwerpen niet te ver weg. En dat zeker in de winterperiode met sneeuw en kou. Met kans op gladheid bleef Willem het liefst thuis. Meer dan eens werd dan een winters uitzicht vanuit een warme woonkamer gemaakt.

Chris Jansen, "De kunstenaar aan het werk, 1960".
Schets van den schilder Willem Jansen. Herrinnering aan het prettig werken"

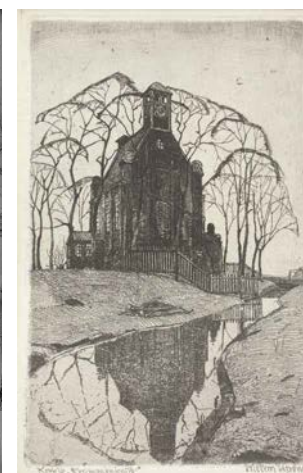
Ook in Elst werden de meeste onderwerpen dicht bij huis gevonden. De pastorietuin achter het woonhuis of een korte wandeling naar de Nederrijn. En in Westzaan kon dichtbij een plekje in de polder worden gevonden om het Westzijderveld met zijn sloten, wuivende rietkragen, molens of de dorpsrand vast te leggen. Het resulteerde in de wel bekende riviergezichten en in Westzaan de polderlandschappen met bijvoorbeeld de molens Het Prinsenhof en De Schoolmeester. Een aantal van deze werken komt verder aan bod, met ook aandacht voor minder bekend werk afkomstig uit de nagelaten tekenmappen van de Jansens.

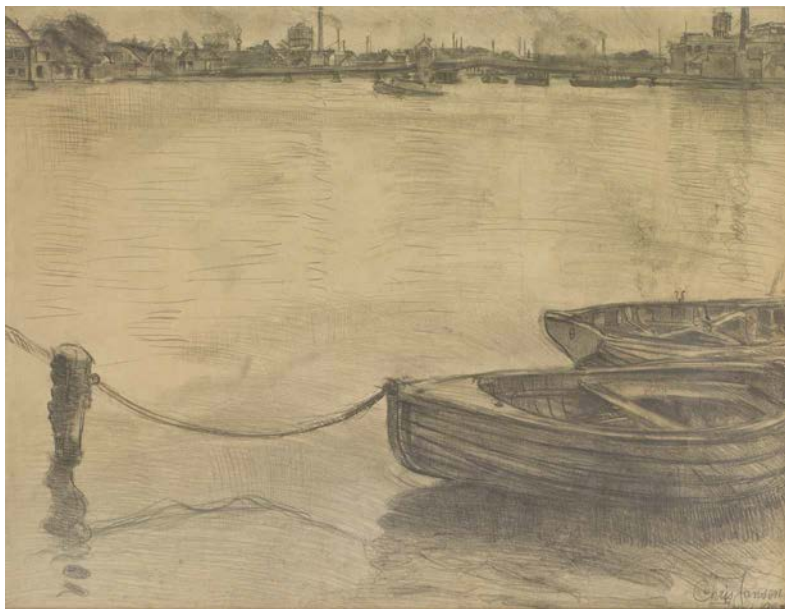
Voor Willem bijna op een steenworpafstand: beginjaren 1920 woonde Jansen aan de Krommenierweg 245 in Wormerveer, vlak bij de Vaartbrug die aansluit op de Padlaan in Krommenie. Het Kattenpad lag ten zuiden en parallel aan deze Padlaan. Het tafereeltje wat hij met een ets vastlegt zal hem hebben aangesproken. Centraal plaatst Jansen een smal voetgangersbruggetje, met voldoende hoogte om het vaarverkeer niet te hinderen, die de wegsloot overspant. Aan de overkant een woonhuis, met een spiegeling in het water, wat via de brug wordt bereikt. Tegenwoordig ligt hier de Evenwichtstraat. De wegsloot is, zoals in vrijwel de gehele Zaanstreek, al lang verleden tijd. Ook de ets van het kerkje in Krommeniedijk dateert uit deze periode. Willem stak wederom de Vaart over en een landelijke wandeling over de Uitweg in Krommenie, ook hier werden schetsjes gemaakt, bracht hem bij het kerkje in Krommeniedijk. De potloodschets die hij daar maakte werd thuis in het atelier uiteindelijk tot een ets uitgewerkt, die overigens de situatie in spiegelbeeld weergeeft.

Willem Jansen, Kattenpad Krommenie, 1920

Onder: Willem Jansen, Kerkje Krommeniedijk

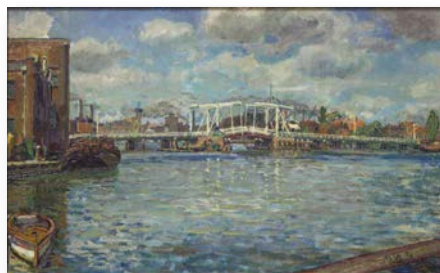
Chris Jansen, Zaangezicht, 1935

In de jaren 1930 woonde Jansen in de Dubbele Buurt in Koog aan de Zaan. Vanuit de achtertuin, grenzend aan de Zaan legden Willem en ook Chris meer dan eens het zicht over het water vast. De scheepvaart die passeert, de lichtval en de wind spelend over het water, het weer; voor beide kunstschilders was het geen twee dagen hetzelfde en een grote bron van inspiratie.

Vanuit de achtertuin bij het woonhuis kijkt Chris in zuidelijke richting naar de Noorderbrug. De tekening maakte hij in 1935 op slechts zeventienjarige leeftijd. In de achtergrond op de hoge horizon onder meer twee gashouders. De twee schuitjes in de voorgrond geven diepte en ondersteunen de opmerkelijke compositie. In 1976 werd de brug gesloopt. Met regenachtig weer was het op

het houten brugdek met ook nog de steile kluft oppassen geblazen.

In 1953 is de brug grondig gerestaureerd en kreeg Willem de opdracht om hiervan een schilderij te maken. Het werd aangeboden aan de gemeente Zaandam en is nu terug te vinden in de collectie van het Zaans Museum.

Willem Jansen, De Noorderbrug, 1953
Collectie Zaans Museum, Zaandam

Een hele korte wandeling in noordelijke richting over de Lagendijk bracht Willem bij de Sluispadsloot, wat nu de Sluisstraat is. Willem keek richting het oosten met rechts de achterzijde van de woningen aan de Jan Bestevaerstraat met onder meer de scheepswerf van Teer. Aan de sloot op de worf is de vuurplaats te zien. Links het

Sluispad. In de achtergrond, naast De Waakzaamheid, de Kogersluis, indertijd onderdeel van een doorgaande vaarroute. Scheepvaart vanuit de Zaan voer door deze sluis en de Sluissloot richting Westzaan en via de Weelsloot naar de Westzaner- of Weelsluis de Nauernasche Vaart op om daar de tocht verder te vervolgen.

Een ets met de titel "Oud huis" Westzaan. Dit Zaanse huis stond op de plek J.J. Allanstraat 340 en was een voorbeeld van een riant Zaanse koopmanswoning, daterend uit de 17e eeuw. Later zou het worden opgesplitst in meerdere woningen. Ook deze ets geeft de werkelijke situatie in spiegelbeeld weer. Beginjaren 1970 werd het gesloopt om plaats te maken voor een modern kantoor met woonhuis. De afgebeelde wegsloot die door het gehele dorp liep vertelt wel iets over de datering van dit werk. Rond 1920 verdwijnen deze sloten ten noorden van het toenmalige gemeentehuis en langs het Weiver. Iets later,

Willem Jansen, Sluispad te Koog aan de Zaan, 1937

in 1929 dempt men de afgebeelde wegsloot tussen de Weelbrug en de eerstvolgende brug ter hoogte van J.J. Allanstraat 293. De overige wegsloten richting het Zuideinde wijken na de Tweede Wereldoorlog.

Willem Jansen, Oud huis met brug, Westzaan

Beginjaren 1920 maakte Willem kennis met Abel Venema, die zijn werkplaats had aan de J.J. Allanstraat 384, vlak bij de Weelbrug. In die periode ontwierp Jansen verschillende houten meubelstukken die door Venema in zijn werkplaats werden uitgevoerd. Het zal tijdens een bezoek aan Venema zijn geweest dat Jansen dit karakteristieke houten woonhuis,

Chris Jansen, De Nederrijn

niet meer dan een paar minuten verderop in het dorp, heeft vastgelegd. Een aantal jaren later, in maart 1931, zou het gezin Jansen met drie kinderen, terugkomend uit Amsterdam, een jaar inwonen bij dezelfde familie Venema.

Willem Jansen, De pastorietauin en Nederrijn

Aansluitend zou worden verhuisd naar Klauwershoek 12 in Zaandam.

In de periode 1937 – 1939 woonde het gezin in Elst (U). Het water van de Zaan in Koog aan de Zaan werd ingeruild voor de Nederrijn die vlak achter het woonhuis stroomde. Zowel Willem als Chris zouden de rivier meer dan eens vastleggen.

Een winters gezicht vanuit de pastoriëwoning waar de Jansens verbleven. Rechts is nog net een stukje van de naastgelegen kerk te zien. De pastorietauin is ommuurd. In de achtergrond de Nederrijn. Een heldere winterse dag loopt met de ondergaande zon in het westen op zijn einde. Willem zal dit aantrekkelijke tafereel in vlotte vaart op het doek hebben gezet. Hij signeerde het werk niet; hij behield het beeldschone schilderij als een geheel vrij werk voor de eigen collectie. Eerst na zijn overlijden werd het op de markt gebracht. Al meer dan een halve eeuw koestert een familie het werk als een juweel in de collectie.

Willem Jansen, De Singel, Amsterdam

Aansluitend wordt ruim twee jaar aan het Singel 66 hs. in Amsterdam gewoond. En ook hier is het uitzicht vanuit de warme woonkamer tijdens de kille winterdagen een geliefde plek om te werken. De voorstudie in aquarel (Willem gaf het werk met dunne potloodlijnen ook een rasterindeling) laat links uitkijkend het Singel zien met de Ronde Lutherse Kerk.

Rechts uitkijkend vanuit de woonkamer zag Willem de Korte Korstjespoortsteeg en maakte deze losse potloodschets.

Willem Jansen, De Singel, Amsterdam

Willem Jansen, Sloop oude Weelbrug, 1956

Willem Jansen, Opbouw nieuwe Weelbrug, 1956

In Westzaan aan de JJ Allanstraat 382 waar vele jaren werd gewoond is door Willem en Chris veel gewerkt. Het uitzicht op straat, de Weelbrug, het naastgelegen Relkepad, het buurhuis, de weelderige tuin of het Westzijderveld in, achter het huis.

Willem keek uit door het zijraam van zijn woonkamer en zag in januari 1956 de sloopwerkzaamheden van de oude Weelbrug. Er zou een nieuwe en bredere brug gebouwd. Om het verkeer niet te hinderen werd een noodbrug gelegd die aan de overkant van de Weelsloot gedeeltelijk door de tuin van het woonhuis Zeilmakersstraat 2 liep. Enige tijd later schetst Willem de opbouwwerkzaamheden van de nieuwe brug. De werklui zullen wel eens hebben omgekeken naar de man met die baard die hen vanuit zijn luie stoel observeerde.

In april 1954 maakte Willem deze tekening van de woonkamer. Een van de vele katten vond zijn plekje pal voor de kolenkachel. In het midden het hoekraam wat Willem het zicht gaf op onder meer de Weelbrug.

Willem Jansen, Woonkamer, 1954

Chris Jansen, Doorkijkje

Chris Jansen, Doorkijkje 1945

Met een korte wandeling de Weelbrug over, door de Kerkbuurt en langs het gemeentehuis koos Chris positie naast het woonhuis Kerkbuurt 41, links afgebeeld. Het zicht is in oostelijke richting naar de Nauernasche Vaart. Het woonhuis staat er gelukkig nog; verder is de situatie onherkenbaar veranderd. Zo is ook de sloot al lang geleden gedempt en wordt het doorkijkje vandaag de dag geblokkeerd door de woonwijk De Peereboom- en De Appelboomstraat.

Vanaf het Relkepad, het pad langs het woonhuis naar Het Prinsenhof, kijkt Willem naar de JJ. Allanstraat. In de achtergrond is het hoekvenster te zien van huisnummer 461, wat nog steeds aanwezig is. "t Buurhuis" rechts is huisnummer 378. De ets geeft de situatie in spiegelbeeld weer.

Willem Jansen, 't Buurhuis 1960

Willem Jansen, 't Buurhuis, 1958

Het buurhuis op 378 kreeg wel vaker de aandacht van Willem. Zo maakte hij in 1958 van de achterzijde van de woning deze aquarel. Het werk maakte hij voor de gemeente West-zaan in het kader van de toen geldende Beeldende Kunstenaars Regeling en werd het opgenomen in de collectie van de Dienst voor 's Rijks Verspreide Kunstvoorwerpen. In de jaren 1990 werd het eigendom van dit werk door de Dienst aan de stichting overgedragen. Tot dan was het in bruikleen gegeven.

Thuis in het atelier, hier op zolder in West-zaan. De werkplek waar de schetsen werden uitgewerkt tot schilderijen. Met twee schilderezels, Willem en Chris rug-aan-rug werkend. Met de vele attributen werd naar composities gezocht om stillevens te maken. Op de ezel staat een doek waaraan wordt gewerkt. Ook hier zag Willem de schoonheid en zal hij vanuit zijn stoel even zijn opgestaan om ook dit tafereel in een schets van-

gen. De lichtinval vanuit het noorden geeft hem het gewenste neutrale licht op de kleuren in zijn doek. In het huurcontract, wat per 1 januari 1942 inging voor f. 43,50 per maand, krijgt Jansen overigens specifiek toestemming om op de zolderverdieping aan de noordkant hiervoor een raam te laten aanbrengen. Het raam zit er ook vandaag de dag nog; maar nu zonder het atelier en de ezel met een doek erop.

Chris Jansen, Vader lezende, 'januarie' 1957

Nog dichterbij zijn de aandoenlijke schetsjes die in de beslotenheid van het gezin werden gemaakt.

Vader lezende 8 januari 1957, noteert Chris. 's Avonds 10.15. De dag zit er bijna op en nog snel maakt Chris in zijn schetsboekje nog even een goed getroffen tekening van Willem.

Jan met mondorgel spelende, noteert Willem bij deze tekening van jongste zoon Jantje. Willem was dol op klassieke muziek en organiseerde thuis spontaan ook wel muziekavonden. Dan werd er ruimte gemaakt en de geluidsboxen werden neergezet. Alle aandacht ging dan naar de klassieke muzieklanken; Willem voelde zich dan ook wel de chef van het orkest en dirigeerde driftig mee. Ook Chris en Joop (de tweelingbroer van Chris, die de meeste tijd in Meerenberg in Santpoort doorbracht) werden geboeid door de klassieke muziek. Jantje niet. Tot afgrijzen van vader Willem was hij een liefhebber van de rock-and-roll muziek.

Van werken dicht bij huis naar het atelier op

Willem Jansen, Jan met de mondorgel

Chris Jansen, Moeder, 1958

zolder waar vele uren werden doorgebracht. Tot de schetsjes die tot in de late avond in de beslotenheid van het gezin werden gemaakt. Elke dag opnieuw werd de inspiratie gevonden om te schilderen of te tekenen. Een deel van deze werken bewaart de stichting in haar collectie. Een volledig overzicht hiervan kan online op de website worden doorgenomen. Gewoon vanuit een gemakkelijke stoel!

WILLEM JANSEN *Stichting*

Westzijderveld

(Expressief naturalisme)

Voor 'n paar tientjes, 'n fooi
'n zak piepers bij boerderijen
Verkocht Willem zijn schilderijen
Zaankanters vonden zijn werk mooi

Willem hield niet van opdrachten
Probeerde er onderuit te komen
Liever zat hij te dagdromen
Op het juiste licht te wachten

Waar moest hij aandacht aan schenken?
Bruggen, auto's, reclameborden?
Kom, 't moet niet gekker worden

Zoveel moest hij al wegdenken
'n Penseel praat niet over profijt
In 't Veld, dáár vergat hij de tijd

*Peter Smulders, schilder met woorden en gedichten,
geïnspireerd door het werk van de Jansens.*

Wordt u ook donateur van de Willem Jansen Stichting?

Al 50 jaar zet de Willem Jansen Stichting zich in om de aandacht voor het leven en werk van de Zaanse kunstschilders Willem (1892-1969) en zoon Chris Jansen (1918-1961) levend te houden.

Voor slechts €20 per jaar ondersteunt u onze activiteiten om het werk van Willem en Chris Jansen onder de aandacht te houden van een zo breed mogelijk publiek. U ontvangt regelmatig nieuwsbrieven van de Stichting over haar activiteiten, tentoonstellingen en nieuwe ontdekkingen over het leven en werk van beide kunstenaars.

Help ons de Zaanse Kunst levend te houden. De Willem Jansen Stichting krijgt geen subsidie en is volledig afhankelijk van uw enthousiasme en de belangeloze inzet van liefhebbers.

Post- en bezoekadres (na afspraak)

J.J.Allanstraat 287 B, 1551 RG Westzaan

Bankrekening nr. NL52RABO 03701 51 119

E: info@willemjansenstichting.nl

W: willemjansenstichting.nl

Zaens Skoon

Eerder dit jaar organiseerde de stichting Zaanse Streken, een expositie geheel samengesteld uit schilderijen, etsen, aquarellen en tekeningen met topografische gezichten van hoe de Zaanstreek er zo'n eeuw geleden uitzag. Kunstenaars trokken indertijd door hun geliefde streek om van schilderachtige Zaanse tafereelen een kunstwerk te maken. Vaak ook werd door hen nog net op tijd een Zaanse woonhuis of buurtje vastgelegd voordat het ten prooi zou vallen aan de slopershamer. Molens immers werden in rap tempo fabrieken, karakteristieke houten woningen en paadjes maakten plaats voor uitgestrekte woonwijken. Nieuw aangelegde infrastructuur gaf ruimte aan het steeds toenemende wegverkeer. Met hun werk gaven deze kunstenaars een belangrijke verrijking aan het visuele geheugen van de Zaanstreek. Zo was er in de expositie werk te zien van onder meer Jan de Boer, Klaas Bood, Herman Buschenhenke, Chris en Willem Jansen, Gerrit de Jong, Frans Mars, Frans Room, Gerrit Slavenburg, Klaas van Vliet, Karel Wetselaar en Remmet

Ouwejan sr. Deze kunstwerken waren afkomstig uit de collectie van de stichting en inbreng/buiklenen van particulieren en ook het Zaanse Museum.

Kunst- en cultuurwethouder Wessel Breunisse verzorgde op 16 maart jl. de feestelijke opening van deze expositie.

Uniek was de inbreng voor verkoop van twee bundels met bijna 300 originele pentekeningen op perkament papier van Zaanse tafereelen die Remmet Ouwejan sr. (1897 – 1972) in de jaren 1920/1930 maakte. De hoge kwaliteit van de zeer gedetailleerde tekeningen als ook het aantal maakt beide bundels zonder enige twijfel het Pièce de résistance van zijn gehele nagelaten oeuvre.

Het belang van deze originele tekeningen wordt benadrukt doordat zo'n 190 hiervan naderhand zijn afgedrukt in de twee delen Zaens Skoon. Verder werkte Ouwejan sr. ook samen met Herman Buschenhenke (1868 – 1938), die een aanmerkelijk aantal van deze tekeningen vertaalde in fijn-geschilderde olieverfpanelen.

REPORTAGE Gemeentearchief Zaanstad krijgt twee unieke prentenbundels

Een blik in het verleden en een hulp voor de toekomst

Het Gemeentearchief Zaanstad heeft maandag twee unieke werken cadeau gekregen: de originele prentenbundels van Zaanse tekenaar Remmet Ouwejan sr. (1897-1972). Zijn tekeningen laten zien hoe de Zaanstreek er pakweg een eeuw geleden uitzag en kunnen van nut zijn bij stedelijke ontwikkelingen in de toekomst, zegt wethouder Wessel Breunisse.

José Pletens
2020-01-01 10:00:00

Zaanstad ■ Ouwejan had oog voor detail en werkte uiterst fijn. De originele prentenbundels bevatten 286 tekeningen van huizen, molens en andere bouwwerken in de Zaanstreek. Daarvan werden er in de jaren dertig van de vorige eeuw 500 gebruikt voor de tweedelige boekenserie Zaens Skoon. Die delen heeft het Gemeentearchief al in bezit. Gemeentearchivaris Jan van der Male is content met de nieuwste aanwinsten. „Ze zijn belangrijk omdat ze een beeld laten zien van hoe de Zaanstreek er honderd jaar geleden uitzag, omdat het veel werken zijn en omdat hij heel gedetailleerd werkte.“

Architectuur

Wie een oude woning wil reconstrueren, kan op zijn tekeningen zien hoe het was en waar hij rekening mee moet houden. „Ouwejan tekende geen personen of voertuigen bij de gebouwen, hij richtte zich echt op de architectuur. Fantastische tekeningen zijn het, je wordt teruggeflitst in de tijd. We gaan ze niet achter slot en grendel opbergen. Mensen moeten ze kunnen inzien, we gaan kijken of we de boeken kunnen digitaliseren.“

„Fantastisch, je wordt teruggeflitst in de tijd“

Jan van der Male

Van der Male vindt het ontzettend mooi dat de schenking van de bundels is voortgekomen uit Zaanse gemeenschapszin. De Willem Jansen Stichting uit Westzaan had de boeken van een particulier mogen lenen voor een tentoonstelling over de verdwenen Zaanstreek, die eerder dit jaar bij galerie Staphorstus werd gehouden. Uit vrees dat de boeken ooit terecht zouden komen bij iemand die de prenten los zou snijden en per stuk verkopen – zoals met veel oude prentenboeken is gebeurd – besloot de stichting om de boeken te laten zien in te zamelen om het papier te gebruiken voor de toekomstige generaties.

Lokale fondsen

Zes lokale fondsen droegen er geld aan bij. „De bundels zijn op de goede plek terecht gekomen“, zegt be-

stuurlid Lauk Harrewijnen van de stichting. Wethouder Breunisse was er ook bij mee. „Mooi dat Zaanstad als so-jarige dit cadeau mag ontvangen. Ouwejan tekende voordat de grote uitbreidingen aan de orde waren. Voor woningbouw en infrastructuur is veel van wat hij tekende verdwenen. Veel van die plekken zijn veranderd en er zal nog veel veranderen. Dit soort beelden helpt ons met respect voor de cultuurhistorie de wijken te ontwikkelen.“

Kees Terwee (wijzend) en Luuk Harrewijnen laten de boeken zien aan wethouder Breunisse (rechts) en Cor Visser (links) van een van de fondsen. FOTO: PASCAL BURCH

Deze twee bundels kregen in de expositie zeer bijzondere aandacht, ook van geïnteresseerde kopers. Uiteindelijk is de stichting, in overleg met de inbrenger, om verschillende redenen terughoudend geweest om de bundels daadwerkelijk te gunnen. Zo is van de naderhand gedrukte bundels Zaens Skoon een aantal geheel of gedeeltelijk gesloopt en zijn de afdrucken via de commerciële kunsthandel los verhandeld. Dat risico mag met deze originele bundels nimmer worden gelopen.

Verder kan van de gedrukte bundels té vaak worden geconcludeerd dat de tand des tijds de sporen heeft achtergelaten; deze originele dienen op een juiste wijze voor de toekomst te worden geconserveerd. Tot slot dienen de bundels voor toekomstig geïnteresseerden toegankelijk te blijven en niet in de vergetelheid verdwijnen in een verder niet toegankelijk privéverzameling. De stichting beschouwt deze twee bundels dan ook als belangrijk Zaanse cultureel erfgoed wat zijn gelijke in dit genre niet kent.

Overhandiging door Kees Terwee van de stichting aan wethouder Wessel Breunse en vervolgens aan de gemeentearchivaris Jan van der Male

Na overleg bleek het Gemeentearchief Zaanstad buitengewoon enthousiast om deze bundels in de collectie op te nemen. Voor de stichting was dit aanleiding om een fondsenwerving te starten om zo een schenking van de bundels aan het Gemeentearchief mogelijk te maken. Een overhandiging die ook nog eens past bij het vijftigjarig bestaan van Zaanstad.

De stichting benaderde hiervoor verschillende Zaanse cultuurfondsen. En dat met succes!

Door het Honig-Laanfonds, Bredenhof Stichting, Stichting Gebroeders Visser, P. M. Duyvisfonds en NUT Zaanstad werd enthousiast gereageerd en een bijdrage toegezegd. Ook

Rabobank Zaanstreek was direct bereid om dit project financieel te ondersteunen.

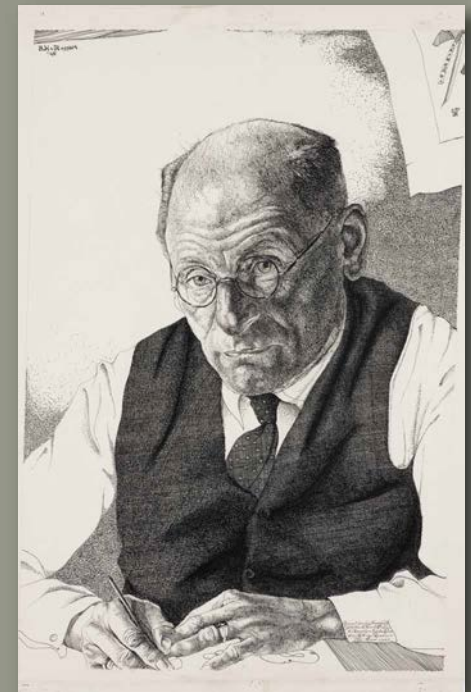
Hiermee waren voor de stichting voldoende middelen beschikbaar om tot aankoop van de bundels over te gaan. Op 18 november vond tijdens een geanimeerde samenkomst in de studiezaal van het Gemeentearchief de overhandiging plaats. Gemeentearchivaris Jan van der Male heette iedereen welkom en onderstreepte nog eens het unieke karakter van beide bundels. Kunst en Cultuurwethouder Wessel Breunse sprak zijn waardering uit voor het initiatief wat de stichting had genomen zodat dit Zaanse cultureel erfgoed bij het Gemeentearchief kon worden ondergebracht.

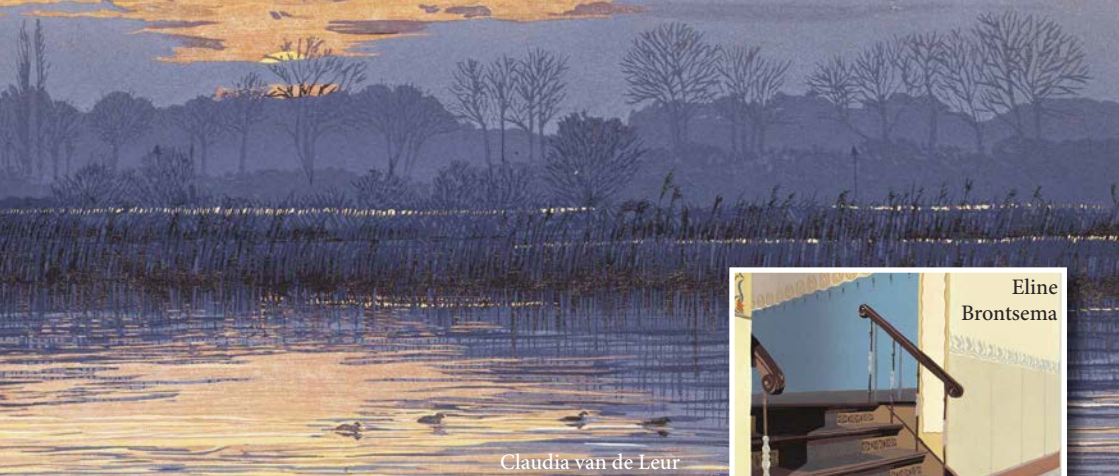
Wie was Remmet Ouwejan sr.?

Remmet Ouwejan sr. was tekenaar, kalligraaf en kunstverzamelaar. Zijn dagelijks brood verdiende hij als kantoormedewerker bij de Handelsvereeniging Amsterdam, een bedrijf dat in 1982 werd overgenomen door (toen) Bos & Kalis NV. Kunstzinnig was Ouwejan sr. zeker ontwikkeld, en als tekenaar kreeg hij, zoals opgemerkt, zijn grootste bekendheid met zijn uiterst nauwkeurige tekeningen van de grotendeels verdwenen Zaanse houtbouw waarvan een aantal uiteindelijk ook is opgenomen in de gedrukte prentenbundels *Zaens Skoon*.

Ook was hij een begaafd kalligraaf, had een grote kennis van schriftsoorten en ontwikkelde hierbij een eigen stijl, gebaseerd op voorbeelden uit de 17e eeuw. In deze techniek maakte hij vele oorkonden en andere documenten, en annoteerde hij ook vrijwel alle Zaanse schilderijen van fijnschilder Herman Buschenhenke met wie hij een periode nauw samenwerkte.

KLEURRIJKE HOUTSNEDEN UIT HET NOORDEN

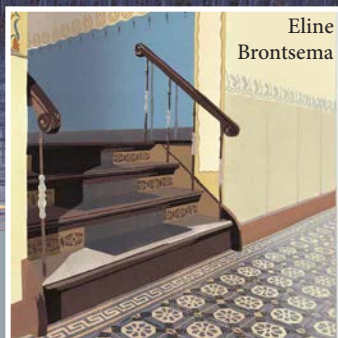

Claudia van de Leur

De houtsnode is een eeuwenoude grafische techniek waarbij een afbeelding met gutsen uit een plaat hout wordt gesneden. Deze wordt vervolgens ge-inkt en wordt in meerdere drukgangen een prent gemaakt. De expositie toont houtsneden van hedendaagse kunstenaars uit het noorden van Nederland.

Expo van 18 januari t/m 15 maart • Dinsdag t/m zaterdag 9 - 17 uur

staphorsius
kunstgalerie en lijstenmakerij

Eline
Brontsema

Erik van Ommen

- taxatie & bemiddeling
- inlijsten & passepartouts
- papier- en olieverfrestauratie
- schoonmaken van schilderijen
- in- en verkoop van schilderijen
- kaarten & grafiek